

Бражко Олена Вадимівна
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Маріупольський державний університет
o.brazhko@mdu.in.ua
<https://orcid.org/0009-0001-5909-4481>

СЬОГОДЕННІ ВИКЛИКИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Надання соціальних послуг - важлива функція для будь-якої держави. Однак під час війни кількість людей, які потребують допомоги, зростає багаторазово, наприклад, за перші 18 місяців війни кількість інвалідів збільшилася на 300 тис. осіб і становила загалом 3 млн осіб, тобто російська агресія проти України призвела до незліченних людських і матеріальних втрат. Українському народу довелося зіткнутися зі зруйнованою інфраструктурою, будинками, автомобілями, робочими місцями і втратою основних засобів до існування. Величезна кількість людей була змушена покинути свої домівки: за останніми даними, близько 5 млн. осіб втратили свої будинки. З огляду на те, що війна триває, кількість людей, які потребують допомоги, може продовжувати зростати. Аналіз законодавства дав змогу виявити наявні процедури та проблеми, що залишаються під час надання соціальних послуг вразливим групам населення.

У мирні часи надання соціальних послуг здійснювалося відповідно до процедури, що складається з декількох етапів, які включають аналіз претендентів на отримання соціальних послуг, оцінку їхніх потреб у соціальних послугах, визначення середньомісячного доходу претендента, ухвалення рішення щодо надання соціальних послуг з урахуванням індивідуальних потреб, розроблення індивідуальних планів та укладення договорів про соціальне обслуговування. Після повномасштабного вторгнення стало зрозуміло, що часу на виконання всіх формальних процедур недостатньо, і на початку березня 2022 року Міністерство соціальної політики підготувало рекомендації щодо організації соціального обслуговування в умовах воєнного стану. Їхньою метою було спрощення та оптимізація процедур надання деяких соціальних послуг. Однією з важливих методичних порад для муніципалітетів стало надання соціальних послуг в екстреному (кризовому) порядку, а не за повною програмою. За такого способу надання послуг, рішення може бути прийнято протягом одного дня з моменту отримання повідомлення про необхідність надання відповідної заяви, запиту або допомоги.

Однак для оптимізації процедури надання послуг необхідні зміни в нормативній базі: згідно з Постановою КМУ «Про організацію надання соціальних послуг», ухваленою 1 червня 2020 року, та наказу Міністерства соціальної політики «Про затвердження класифікаторів соціальних послуг» від 23 червня 2020 року, послуги, що можуть бути надані в екстреному порядку, обмежені невеликою кількістю. Тому в жовтні Кабінет Міністрів ухвалив Постанову № 1194 від 27.10 2023 року, яка вносить зміни до «Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади». Відтепер такі соціальні послуги, як стаціонарне обслуговування (забезпечення умов проживання та харчування), паліативна допомога (допомога у розв'язанні проблем знеболення), догляд удома та підтримуване проживання (надання

житла, формування та підтримання навичок самообслуговування й інших навичок, необхідних для самостійного життя), можуть надавати в порядку термінового обслуговування. Було уточнено, що соціальні послуги можуть надаватися в екстремому (кризовому) порядку в разі загрози життю та здоров'ю особи, а також у разі запровадження в Україні або в іншому її регіоні надзвичайного чи воєнного стану. Крім того, до наявних екстрених послуг, у період воєнного стану, додалися 11 послуг, які раніше надавалися в індивідуальному порядку. Ці ж норми були включені до Постанови КМУ «Про організацію надання соціальних послуг», що робить їх застосовними до всіх осіб, які перебувають, і без того, в складних життєвих умовах.

Доцільно зазначити, що зміни до Закону України «Про соціальні послуги», спрощують деякі положення з метою оптимізації надання соціальних послуг, зокрема, у разі введення надзвичайного або воєнного стану місцеві органи влади отримали можливість самостійно визначати процедурні деталі організації та надання соціальних послуг на території своїх населених пунктів.

Крім того, у серпні 2023 року набув чинності наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження порядку визначення потреби населення адміністративно-територіальних одиниць/територіальних громад у соціальних послугах». Він встановлює порядок визначення потреби населення в соціальних послугах у період дії воєнного або надзвичайного стану та в перехідний період після його закінчення. Порядок враховує всі зміни, ухвалені в попередньому законодавстві.

Після оголошення воєнного стану попит на соціальні послуги за перші шість місяців війни збільшився майже вчетверо. Видатки місцевих бюджетів на соціальні послуги коливалися від 3% до 13%. Водночас не спостерігається прямої залежності між кількістю наданих соціальних послуг та обсягом соціальних видатків на душу населення в регіоні. Це пов'язано з тим, що значна частка соціальних видатків спрямовується на оплату праці - від 79 до 98% від загальної суми. На організацію та надання соціальних послуг витрачається в середньому менше 10% соціальних видатків. На наш погляд, це є сигналом для зміни політики, спрямованої на покращення системи надання соціальних послуг.

Отже, сьогодні існує правова система, яка дозволяє залучати представників громадського сектору як надавачів соціальних послуг, зокрема, це реалізується через соціальне замовлення, однак, наявні законодавчі механізми не дозволяють використати їх повною мірою. Наразі синхронізація зусиль державного та громадського секторів спрямована, зокрема, на надання фінансової підтримки громадським організаціям людей з інвалідністю, які можуть надавати соціальні послуги, забезпечувати соціалізацію та інтеграцію в суспільство.

Таким чином, приходимо до висновку, що з початком повномасштабного вторгнення, виникла потреба в законодавчих змінах у сфері соціальних послуг, хоча загалом держава виявилася не готовою до викликів війни і, насамперед, це стосується і системи соціального обслуговування. Окрім того, залишаються проблеми з реалізацією законодавства, зокрема:

- нерівний доступ до соціальних послуг: у деяких регіонах на одного постачальника соціальних послуг могло припадати від тисяч до сотень тисяч осіб, що дається взнаки на якість соціальних послуг;

- брак кадрів, матеріального забезпечення (житло, службовий транспорт, технічне обладнання), низька заробітна плата. Наразі середня заробітна плата соціального

працівника становить близько 9 000 гривень. Однак розмір заробітної плати варіюється від регіону до регіону і може бути меншим за 6 000 гривень. Враховуючи соціальну важливість та фізичне навантаження цієї роботи, низька заробітна плата не сприяє залученню більшої кількості людей до роботи в цій сфері;

– низький рівень залучення громадського сектору до надання соціальних послуг: хоча Міністерство соціальної політики офіційно заохочує таку політику співпраці, не всі громади користуються наявними механізмами та можливостями. Надавачами соціальних послуг в Україні є переважно державні або комунальні організації та підприємства. Ця проблема має давню історію. Це пов'язано з тим, що механізм залучення недержавних організацій був закріплений на законодавчому рівні майже 20 років тому. Тому вирішення проблеми потребує активної співпраці як з органами влади, так і з громадським сектором.

Тому процедура визначення потреби в соціальних послугах в умовах воєнного стану потребує вдосконалення. Відповідно до цього порядку, щомісячний аналіз соціальних послуг, наданих фізичним особам, здійснюється лише для послуг екстреної допомоги. Водночас дані щодо інших послуг в умовах воєнного стану не визначаються. Важливо зазначити, що кількість внутрішньо переміщених осіб, які потребують різних соціальних послуг у відсталих громадах, зростає, а активний міграційний процес зобов'язує до систематичного обліку для визначення реальних потреб цих громадян.

Список літератури.

Про затвердження Класифікатора соціальних послуг наказ Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020 № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> (дата звернення: 04.11.2023).

Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/ територіальної громади у соціальних послугах: наказ Міністерства соціальної політики України від 19.04.2023 № 130-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-23#Text> (дата звернення: 05.11.2023).

Про затвердження Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади постанова КМУ зі змінами від 27.10.2023 № 1124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-2019-п#Text> (дата звернення: 05.11.2023).

Про організацію надання соціальних послуг: постанова КМУ від 1 червня 2020 р. № 587 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-п> (дата звернення: 04.11.2023).

Про соціальні послуги: Закон України від із змінами від 14.04.2022, № 2193-IX . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 05.11.2023).

Рекомендації громадам щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану: URL: <https://auc.org.ua/novyna/rekomendaciyi-gromadam-shchodo-organizaciyi-nadannya-socialnyh-poslug-v-umovah-voyennogo> (дата звернення: 02.11.2023).

You can help ukraine against russian aggressionhttps: Міністерство соціальної політики. URL: www.msp.gov.ua. (дата звернення: 02.11.2023).